

із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

Надійшла до редакції 26.01.2018

Kurta Ye., Polyvanyuk V.D. Problems of legislative regulation of private detective activity in Ukraine at the present stage. It is determined that private detective activity in law-enforcement practice at the present stage of formation of Ukraine as a European state is one of the tasks, the solution of which will promote the realization of human rights to life, health and integrity, protection of its legal rights and interests, and personal life.

The present state of the legal regulation of private detective (search) activity in Ukraine is investigated, the stages and current state of the Law of Ukraine "On Private (Investigating) Activity" are considered. It was clarified that on April 13, 2017, the Law of Ukraine "On Private Detective (Investigation) Activity" was adopted by the Verkhovna Rada as a whole and on May 3, 2017, it was signed by the Head of the Verkhovna Rada and signed for signature by the President of Ukraine.

The amendments and proposals of the President of Ukraine concerning certain provisions of this Law have been analyzed and how the Committee on Legislative Support of Law Enforcement activities has agreed on the provisions of this draft law with the norms of legislative acts that are basic in the respective spheres of legal regulation. The author gives his own vision of the problem and outlines the main ways of improving the modern national legislation in the field of private detective activity in Ukraine.

Keywords: *private detective activity, private detective, legislative regulation, operative-search actions.*

* * *

УДК 343.98

Плетенець В.М.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-22017-4-260-266

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННЮ

Розглянуто особливості прийняття рішень в умовах протидії кримінальному провадженню. Наголошується, що прийняття рішень, повною мірою характеризується особистісними якостями слідчого, зокрема: навичками організації розслідування та проведення слідчих (розшукових) дій, діагностування проявів протидії та досвідом їх подолання тощо.

Ключові слова: *прийняття рішення, тактичний ризик, протидія розслідуванню, прогнозування наслідків.*

Постановка проблеми. Процес розслідування кримінальних правопорушень обумовлений необхідністю прийняття уповноваженими особами важливих, однак досить часто, пов'язаних із ризиком, рішень як процесуального, так й організаційного характеру.

Вибір правильного та своєчасного рішення, з урахуванням умов розслідування, для значної кількості правоохоронців, викликає труднощі, що негативно впливає на результати розслідування кримінальних правопорушень та формування складної криміногенної обстановки в Україні.

Наведене підтверджується статистичними даними Генеральної прокуратури України, згідно з якими за 2013 рік було зареєстровано 563560 кримінальних правопорушень, у 2014 – 529139, у 2015 році – 515648, у 2016 – 592604. Заслуговують на увагу й кількість проваджень, за якими встановлено винуватців. Так, у 2013 р повідомлення про підозру було оголошено у 223561 випадків, у 2014 – 185723, у 2015 – 177356, у 2016 – 159480 [1].

Зазначені дані вказують на те, що рішення, уповноваженими особами, приймаються з суттєвими прорахунками, без належної оцінки ризиків та передбачення їх наслідків для розслідування. У результаті цього значна частина злочинців уникають відповідальності, вчинюють більш тяжкі суспільно-небезпечні діяння, активно протидіють встановленню всіх обставин кримінального правопорушення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Так, відповідно до визначення, наведеного у словнику В.І. Даля, ризик означає "пущатися на вдачу, на вірну справу; відважитися на щось сумнівне; робити щось без вірного розрахунку; піддатися випадковому збігу обставин; діяти сміливо, зухвало, сподіваючись на позитивний результат; піддаватися небезпеці, невдачі" [2, с. 1686].

Словником із психології ризик визнається "ситуативною характеристикою діяльності, котра полягає у невизначеності її результатів та можливих небажаних наслідках у разі невдачі" [3, с. 344].

Заслуговує на увагу й запропоноване О. Запорожецем, Б. Халмуратовим та ін. визначення ризику як ступеня ймовірності певної негативної події, яка може відбутися у певний час або за певних обставин... [4, с. 332].

В юридичній науці дослідженням проблемних питань, пов'язаних із прийняттями рішень в умовах ризику, займалися: Т.В. Аверьянова, Д.І. Бедняков, Р.С. Белкин, В.П. Гмирко, В.Ф. Ермалович, В.С. Жеребін, Г.А. Зорин, Є.П. Іщенко, С.Г. Келіна., В.О. Коновалова, В.М.Кудряв'єв, В.О. Мельникова, Ю.Ю. Осипов, М.А. Погорецький, В.І. Самороков, В.Т. Томін, В.Ю. Шепітько, М.Є. Шумило та інші вчені.

У той же час питання прийняття рішень в мовах протидії розслідуванню не отримали належної уваги науковців.

Метою даної статті є висвітлення особливостей прийняття правоохоронцями рішень в умовах протидії кримінальному провадженню.

Виклад основного матеріалу. Ризикувати, наголошує В.О. Коновалова, значить втрачати, або отримувати інформацію, важливу для розслідування в умовах дефіциту такої, її вірогідного характеру, особистості та її психологічних особливостей, по відношенню до якої приймаються дії або прийоми, пов'язані з тактичним ризиком [5, с.54].

В криміналістичній науці відсутній єдиний підхід до розуміння та змістовного наповнення поняття ризику. При цьому вченими, з урахуванням рішень, що приймаються слідчим в ході розслідування розглядаються й обумовлені ними ризики, зокрема: криміналістичний, слідчий, тактичний. Останньому, здебільшого, й приділяється увага вчених-криміналістів.

Як наголошує В.Ю. Шепітько, у криміналістиці доцільно розглядати не криміналістичний і не слідчий ризик, а саме тактичний ризик, визначаючи його як виконання слідчим або суддею діяльності в умовах можливого виникнення негативних наслідків [6, с.424].

Заслуговує на увагу й те, що тактичний ризик науковцями, переважно, розглядається як можливість виникнення негативних наслідків та пов'язується з:

- невизначеністю ситуації В.Ю. Шепітько [7, с.142].
- реалізацією тактичних рішень Р.С. Белкін [8, с. 191], Ю.Ю. Осипов [9, с. 13]
- способом дій слідчого ... у слідчих ситуаціях В.П. Гмирко [10, с. 13].
- реалізацією процесуальних або тактичних рішень Д.А.Солодов [11, с.138], В.Т. Томин [12, с. 109].

На нашу думку, наведені позиції науковців мають право на існування та можуть, з різним ступенем вірогідності, відображувати вирішення ситуацій в ході розслідування.

Перспектива настання негативних результатів частіше ніж можливість отримання позитивних вимагає вжиття додаткових заходів, які несуть у собі можливий додатковий ризик. Процес прийняття рішень в умовах тактичного ризику вимагає врахування наявного рівня невизначеності та спрямовується на вирішення відповідних завдань.

До них належать методи прийняття рішень, а також психологія прийняття тактичних рішень у даних умовах, відображують рівень криміналістичних знань та позитивного досвіду слідчої практики [1, с. 12]. Зазначене, повною мірою характеризується особистісними якостями слідчого, зокрема: навичками організації розслідування та проведення слідчих (розшукових) дій, діагностування проявів протидії та досвідом їх подолання тощо. У цьому випадку вірогідність отримати очікуваний позитивний результат збільшується.

Під час тактичного ризику уникнути негативних наслідків можна, якщо рішення приймається в умовах впевненості у настанні позитивних наслідків, більш вигірної ситуації [8, с. 54].

Виграшність ситуації, на нашу думку, є оціночним критерієм та може мати для різних правоохоронців суттєві відмінності. Так, для одних слідчих прийняття рішень, в умовах інформаційної невизначеності, проявів протидії розслідуванню та отримання позитивного результату, не складатиме особливих труднощів. Для інших – вимагатиме суттєвих витрат часу, сил та засобів.

Значною мірою, на отримуваний результат впливають кількість зусиль, які слідчий готовий та може витратити на прийняття рішень. При цьому готовність, на нашу думку, варто розглядати як психологічну налаштованість слідчого до дій, тобто практичний критерій діяльності. Можливість, у свою чергу, розглядається з позиції доцільності виділення такої кількості часу, що негативно не відобразиться на розслідуванні цього та інших правопорушень, котрі перебувають в провадженні слідчого. Однак, досить часто слідчий перебуває не тільки в інформаційному, а й часовому обмеженні у здійсненні виважених «кроків». Часовий критерій, у свою чергу, обумовлений необхідністю, а досить часто й обов'язком прийняття процесуальних рішень чи вчинення процесуальних дій не пізніше граничного строку визначеного кримінальним процесуальним кодексом України.

Варто наголосити, що рішення слідчого мають бути виваженими, побудованими на внутрішньому переконанні. Однак, впевненість, в ході вирішення не має перетворитись на, легковажність чи самовпевненість.

Про помилку як результат ризикованих дій на думку Г.А. Зоріна можна говорити тільки у тому випадку, коли ризик був немотивованим. За аналогією з кримінальним правом в криміналістичній ризикології необережність також можна розглядати у двох напрямках: ризик із самовпевненості, ризик з недбалості [13, с.15].

Переоцінка слідчим своїх сил або недооцінювання ситуації, що склалась та впливу протидіючої сторони, самоусунення від прийняття відповідних рішень, та сподівання, на те, що ситуація вирішиться сама собою, переважно, призводить до її погіршення. Так, недостатня активність та наполегливість в розслідуванні може сприяти тому, що ініціативу перехоплюють зацікавлені особи. Закріплюючи своє положення, наприклад у формуванні алібі, визначенні лінії поведінки, впливу на учасників провадження, відбувається значне погіршення обстановки розслідування. Відповідно, подальші зусилля слідчого, у подібних ситуаціях, матимуть з досить високою вірогідністю, незадовільний результат. Таким чином, за більшістю випадків, може скластись ситуація, коли слідчий, маючи можливість впливати на неї, самоусувається, а коли усвідомлює погіршення обстановки, не в змозі повернути її до попереднього рівня, або вимушений докладати значних зусиль. Це, неодмінно, накладає свій негативний відбиток на процес організації розслідування та планування проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Як наслідок, перед слідчим постають більш складні завдання, а саме: спростувати алібі, та домогтись зміни сформованої стійкої позиції злочинців, викрити факт тиску на учасників розслідування та переконати їх у необхід-

ності дачі правдивих свідчень, виявити сліди, які ще не були знищені та відмежувати їх від тих, котрі умисно формувались, для направлення розслідування по хибному шляху тощо та встановити, таким чином, всі обставини кримінального правопорушення.

Такі рішення у кримінально-процесуальній діяльності можуть прийматися за умови їх обґрунтованості, тобто обдуманості, обачності, максимального використання знань та навичок, коли суб'єкт, який їх приймає хоча й усвідомлює можливість заподіяння шкоди, оскільки йде на ризик, але при цьому не проявляє зайвої легковажності [9, с. 198].

У той же час, момент обов'язково прийняття процесуальних рішень може співпасти з найбільш несприятливими умовами розслідування. Тобто злочинці та зацікавлені особи формують свою лінію поведінки у залежності від своєчасності та обґрунтованості дій слідчого.

Обґрунтування процесуального рішення, стверджує П.А. Лупінська, полягає в його здатності "розкрити ту логіку діяльності по оцінці доказів і визнання значення обставин справи, які приводять до судження про вірогідність і достатність доказів" [14, с. 158]. Так, якщо тактичні рішення визначають можливість настання негативних наслідків, у вигляді погіршення слідчої ситуації то процесуальні – поставити під сумнів законність вчинених дій, допустимість доказів, які не зможуть бути використані при прийнятті судового рішення.

Одним з чинників, що обумовлює виникнення тактичних помилок є прийняття рішення внаслідок неправильної оцінки існуючої ситуації.

Складність прийняття рішень слідчим або суддею, як стверджує В.Ю. Шепітько, обумовлена невизначеністю ситуації, що припускає настання неоднозначних наслідків – позитивних чи негативних [15, с.142].

Прийняття поспішних рішень в оцінці дій учасників, у тому числі, проявів протидії може спровокувати передчасний витік інформації за кримінальним правопорушенням. Наслідком стане тиск на учасників розслідування та слідчого. Його мінімізація можлива, на нашу думку, у випадку швидкого та повного розслідування. При цьому, чим більше слідчий проведе процесуальних дій до початку тиску на хід розслідування, ґрунтовно сформує доказову базу, тим меншого впливу матимуть прояви протидії на прийняття організаційних та процесуальних рішень.

Поява невизначеності у процесі вибору тактичних засобів, на думку В.П. Гмирка, пояснюється наявністю елементів невизначеності у вихідній інформації, пов'язаної різного роду неповнотою даних про особу підозрюваного, його поінформованості (відсутності або наявності доказів) та ін., спрямованості вибору у майбутнє, яке у силу своєї поліваріантності містить у собі елемент невизначеності, відсутністю чітких, однозначних наперед заданих критеріїв вибору, їх множинності (у силу чого необхідно досягнення «компроміса» між ними); явищем флюктуації (розпливчатості) тактичної мети, невизначеністю самих тактичних засобів (кожне з них може, як досягти тактич-

ної мети так і не досягти) [3, с.10].

Тобто складається ситуація, коли якісь події, явища, процеси відбуваються у незалежності від волі слідчого. У той же час наскільки він усвідомлює, аналізуючи передбачає їх хід, можливі наслідки їх настання, залежатиме й прийняття відповідних рішень. Так, слідчому необхідно бути готовим до виникнення проявів протидії у будь-який момент розслідування. Він має спрогнозувати дії зацікавлених осіб, усвідомлювати їх мотивацію, способи дій на декілька кроків наперед. У даному випадку будь-які дії зацікавлених осіб для слідчого не будуть несподіванкою, та не матимуть суттєвого впливу на вирішення. Наявні ж прояви протидії, намагання зацікавлених осіб видати бажане за дійсне будуть критично оцінюватись не тільки слідчим, а й прокурором та судом як некомпетентність позицій відповідних учасників.

Висновки. Ситуація тактичного ризику, зазвичай, характеризується інформаційною невизначеністю, часовими обмеженнями, що притаманні початковому етапу розслідування. У той же час необхідність прийняття рішень в провадженні, значною мірою, обумовлені вимогами кримінального процесуального кодексу. Вибір правильного та своєчасного рішення, з урахуванням умов та стану протидії розслідування, сприятиме зменшенню витрат часу, сил та засобів у провадженні та підвищенню його якості.

Подальші наші наукові пошуки зосереджуватимуться на дослідженні особливостей організації розслідування кримінальних правопорушень в умовах протидії.

Бібліографічні посилання

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення України: електронний ресурс режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
2. Толковый словарь В. Даля ON-LINE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vidahl.agava.ru/P198.HTM#36350>.
3. Психология. Словарь / Под общей ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – Москва: Политиздат, 1990. – 494 с.
4. Безпека життєдіяльності: підручник / О.І. Запорожець, Б. Д. Халмурадов, В.І. Применко та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 448 с.
5. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология / В. Е. Коновалова. - Х. :Консум, 1999. - 157 с.
6. Шепітько В. Ю. Криміналістика: Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / В. Ю. Шепітько ; за ред. В. Я. Тація. - Х. : Право, 2001. - 560 с.
7. Шепітько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій / В. Ю. Шепітько. - Х. :Одиссей, 2003. - 352 с.
8. Белкин Р. С. Курс криминалистики : в 3 т. Т. 3. Криминалистические средства, приемы и рекомендации / Р. С. Белкин. - М. :Юристъ, 1997. - 478 с.
9. Осипов Ю.Ю. Деятельность следователя в условиях тактического риска :автореф. дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.09 / Высш. юрид. заоч. школа МВД РФ. – М.: 1992. – 23 с.
10. Гмырко В. П. Деятельность следователя в условиях информационной неопределенности в процессе расследования : автореф. дис. на соискание учен.степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / В. П. Гмырко ; Акад. Мин-внутри. дел СССР. - М., 1984. - 20 с.
11. Солодов Д. А. Тактический риск при производстве следственных действий /

Д. А. Солодов // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук.-практ. матеріалів / ред. колегія: А. П. Заєць, М. Л. Цимбал, В. Ю. Шепітько та ін. - Х. : Право, 2004. - Вип. 4. - С. 136-142.

12. Томин В.Т. Острые углы уголовного судопроизводства. – Москва: Юридическая литература, 1991. – 240 с.

13. Зорин Г. А. Криминалистический риск: природа и методы оценки : учеб.пособие / Г. А. Зорин. - Минск : БГУ, 1990. - 89 с.

14. Судебный контроль и права человека. Материалы российско-британского семинара / Под общей ред. В.М. Савицкого. – Москва:Права человека, 1996. – 224 с.

15. Лупинская П.А. Решения в уголовном судопроизводстве. Их виды, содержание и формы. – Москва: Юридическая литература, 1976. –209 с.

Надійшла до редакції 10.01.2018

Pletenets' V.M. Features of decision-making in conditions criminal proceedings resistance. The article deals with peculiarities of decision-making in conditions of counteraction to criminal proceedings.

It is noted that the choice of a correct and timely decision, taking into account the terms of the investigation, for a significant number of law enforcement officers, raises difficulties. This negatively affects the results of the investigation of criminal offenses and, as a result, the formation of a complex criminal situation in Ukraine. The confirmation gives the statistics of the General Prosecutor's Office of Ukraine for the period from 2013 to 2016.

Analyzing them, it is alleged that decisions made by authorized persons are made with material miscalculations, without proper risk assessment and prediction of their consequences for the investigation. As a result, much of the criminals avoid criminal responsibility, commit more serious socially dangerous acts, actively oppose the establishment of all the circumstances of the criminal offense.

The paper notes that decision-making is fully characterized by the personal qualities of the investigator, in particular: the skills of organizing the investigation and conducting investigative (search) actions, diagnosing the manifestations of counteraction and the experience of their overcoming, etc.

The reevaluation by the investigator of his forces, or underestimation of the current situation, and the influence of the opposing side, may, with rather high probability, lead to unsatisfactory consequences. Attention is drawn to the fact that the adoption of hasty decisions in assessing the actions of participants, including from the standpoint of manifestations of counteraction to the investigation, can provoke a premature leak of information for a criminal offense. The result will be pressure on investigators and investigators.

At the same time, the more investigator will conduct procedural actions before the pressure on the investigation proceeds, he will thoroughly form the evidence base, the less the impact will be the opposition to the adoption of organizational and procedural decisions.

The conclusions state that the choice of a correct and timely decision, taking into account the conditions and the state of counteraction to the investigation, will contribute to reducing the time expenditures, forces and means of conducting and improving its quality

Keywords: *decision making, tactical risk, counteraction to investigation, prediction of consequences.*

* * *